

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора,
професора кафедри підприємництва і торгівлі
Західноукраїнського національного університету
Птащенко Олени Валеріївни
на дисертацію Устіка Микити Євгеновича
на тему «Економічний механізм сталого розвитку закладів вищої освіти»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»**

1. Актуальність дослідження

У сучасних умовах глобальної нестабільності, екологічних проблем, цифрової трансформації та викликів, спричинених війною, питання сталого розвитку набуває особливої ваги для системи вищої освіти. Заклади вищої освіти сьогодні виконують не лише традиційну освітню та наукову функції, а й стають активними учасниками соціально-економічних змін, платформами для інновацій і формування свідомих громадян.

Особливої актуальності питання сталого розвитку закладів вищої освіти набуває в українському контексті, де деякі університети повинні не лише відновлювати свою діяльність після руйнувань, а й сприяти побудові стійкого та інклюзивного суспільства. Саме тому розробка економічного механізму сталого розвитку закладів вищої освіти є важливим кроком до формування конкурентоспроможної, адаптивної та відповідальної системи вищої освіти, орієнтованої на реалізацію довгострокові національні та глобальні цілі сталого розвитку.

З огляду на вищезазначене, наукове дослідження Устіка Микити Євгеновича на тему «Економічний механізм сталого розвитку закладів вищої освіти» є актуальним, має важливе наукове і практичне значення в контексті побудови сучасної парадигми сталого розвитку закладів вищої освіти України.

Мету дисертаційної роботи досягнуто. В роботі розроблено теоретико-методичні положення та надано практичні рекомендації щодо формування і

впровадження економічного механізму сталого розвитку ЗВО на основі формування сталої екосистеми університету.

Значимість проведеного дослідження підтверджується його зв'язком із науково-дослідною роботою, яка виконуються за участю дисертанта на кафедрі смарт-економіки Київського національного університету технологій та дизайну на тему «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві (номер державної реєстрації 0121U114581).

2. Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи свідчить про обґрунтованість і цілісність авторського підходу до формування і вдосконалення економічного механізму сталого розвитку закладів вищої освіти.

Структура роботи вирізняється логічністю та послідовністю, що значною мірою полегшує сприйняття матеріалу та сприяє розумінню викладених ідей. Усі розділи, підрозділи та пункти систематизовані таким чином, що забезпечують цілісну і логічно сформовану аргументацію. Ступінь наукової достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, можна визнати достатнім як з огляду на сучасні теоретико-методологічні підходи, так і з позицій їхньої практичної реалізації.

У вступі автором визначені мета, об'єкт і предмет дослідження, наукова новизна та практична значущість отриманих результатів. Заслуговує на увагу коло окреслених автором завдань.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади сталого розвитку закладів вищої освіти» розкрито сутність сталого розвитку як парадигми діяльності ЗВО в сучасних умовах, обґрунтовано інтеграцію соціальної відповідальності у діяльність ЗВО в контексті сталого розвитку та виокремлено елементи економічного механізму забезпечення сталого розвитку закладів вищої освіти.

Серед наукових здобутків автора варто відзначити розширення функціональної ролі ЗВО в контексті сталого розвитку, де університети постають не лише як освітні та наукові установи, а як активні суб'єкти соціальних трансформацій, інноваційні центри та агенти суспільної

відповідальності та наукове обґрунтування міждисциплінарного підходу до управління вищою освітою у контексті сталого розвитку, зокрема в умовах постконфліктного відновлення України. Автором здійснено розробку графічної моделі, яка демонструє взаємозв'язок між університетом, соціальною відповідальністю та концепцією сталого розвитку. Особливістю моделі є поєднання освітньої, дослідницької, ресурсної та інноваційної функцій ЗВО як базових елементів сталого розвитку.

У другому розділі «Стан і тенденції сталого розвитку ЗВО України» автором проаналізовано сучасні тенденції розвитку ЗВО України, визначено їх роль в національній економічній системі та на основі проведеного аналізу виявлено сучасні глобальні та національні тренди сталого розвитку закладів вищої освіти.

Слід погодитися з автором дисертації, що найбільш значущими кількісними чинниками розвитку ЗВО України є обсяги фінансування та кількість здобувачів освіти і випускників ЗВО, а ключовими проблемами є недостатнє державне фінансування, низький рівень фінансової автономії університетів, невідповідність підготовки випускників потребам ринку праці, а також слабка інтеграцію ЗВО України в міжнародний освітній і науковий простір.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Шляхи і перспективи сталого розвитку закладів вищої освіти» розроблено економічний механізм сталого розвитку ЗВО та обґрунтувати ефективність його імплементації в повоєнному відновленні України, проведено стратегічний аналіз сталого розвитку закладів вищої освіти та обґрунтовано модель сталої екосистеми ЗВО України.

Погоджуємося з автором дисертації, що ЗВО повинні адаптуватися до змін у політичному, економічному, соціальному та технологічному середовищі, щоб залишатися актуальними та конкурентоспроможними. Врахування впливу зовнішнього середовища дозволяє ЗВО розробляти стратегії розвитку, що відповідають сучасним викликам та забезпечують їхню адаптацію до змін. Це сприяє підвищенню якості освіти, конкурентоспроможності та стійкості університетів.

Ознайомлення зі змістом дисертації, анотації та науковими публікаціями

М.Є. Устіка дає підстави для визнання того, що теоретико-методичні положення, практичні висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є в цілому обґрунтованими.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

На основі детального вивчення поданої до захисту дисертації М.Є. Устіка «Економічний механізм сталого розвитку закладів вищої освіти», анотації дисертації та опублікованих за темою дослідження наукових статей та праць апробаційного характеру, можна стверджувати, що дослідження містить сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються елементами наукової новизни, і певною практичною цінністю.

З поміж основних досягнень дисертаційної роботи, що дозволяють підтвердити наукову новизну, наступні:

уперше запропоновано інноваційний підхід до формування алгоритму реалізації стратегії сталого розвитку закладів вищої освіти, який вирізняється в частині синергетичного поєднання основних елементів економічного механізму, що дозволило сформувати принципово новий спосіб стратегічного планування, спрогнозувати можливі небезпеки впливу зовнішнього середовища та прийняти ефективні управлінські рішення, які забезпечать підвищення ефективності функціонування закладів вищої освіти та сприятимуть їх сталому розвитку.

удосконалено:

науковий підхід до створення сталої екосистеми ЗВО України, який, на відміну від наявних, представлено у вигляді ментальної карти, яка серед завдань у довгостроковій перспективі передбачає збереження інфраструктури та людського капіталу в університетах України, організаційну підготовку до розширення масштабів університетської діяльності на етапі повоєнного відновлення, з урахуванням екологічних стандартів, розробку базових програм і проєктів з інтеграцією концепції смарт-кампусів та екокампусів, орієнтуючись на сталий розвиток і екологічну відповідальність, оптимізацію роботи державних органів, що регулюють вищу освіту та наукову діяльність, з урахуванням екологічних ініціатив, та відрізняється від існуючих дорожніх карт інтеграцією екологічних ініціатив на всіх рівнях та концентрацією на структурній деталізації формування сталої екосистеми ЗВО України;

науково-методичний підхід до моделювання сталої екосистеми ЗВО України, що поєднує інфраструктурні інновації, освітні та наукові досягнення, ефективне управління ресурсами і соціальну відповідальність та, на відміну від існуючих, усуває прогалину в розумінні динаміки, пов'язаної з нелінійним розвитком університетської екосистеми, що може бути спричинена соціальними та економічними змінами в існуючих умовах функціонування, а також є застосованою в умовах післявоєнного відновлення.

набули подальшого розвитку:

вихідні теоретичні положення щодо визначення «сма́рт-екока́мпус», яке, на відміну від існуючих, передбачає інтеграцію сучасних цифрових технологій та принципів сталого розвитку в освітнє середовище університету з метою підвищення ефективності управління, навчання, досліджень і збереження екологічної рівноваги;

науково-методичний підхід до проведення SWOT-аналізу в частині математичного обґрунтування вибору стратегії за результатами паралельного якісного та кількісного аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності ЗВО, який, на відміну від попередніх наукових напрацювань, використовує геометричний матричний підхід до вибору стратегії серед існуючих альтернатив;

науково-методичний підхід щодо рамкового формування сталої екосистеми ЗВО, яка, з позиції автора, є стратегічною структурою, та, на відміну від існуючих, визначає складові та інструменти, необхідні для формування та функціонування екосистеми, що забезпечує сталий розвиток університетів у довгостроковій перспективі та включає в себе інтеграцію екологічних, соціальних, економічних та технологічних аспектів в управлінні університетами.

4. Науково-практична значимість результатів дослідження

Теоретичне та практичне значення представленої дисертаційної роботи підтверджене довідками про впровадження рекомендацій дисертанта в роботу закладів вищої освіти України, зокрема Університету митної справи та фінансів (довідка від 20.02.2025 №13.1-33/02/20/1) та ВНЗ «Національна академія управління» (акт від 04.03.2025).

Науково-практична значимість результатів дослідження полягає у тому, що основні результати наукового дослідження автора доведено до рівня прикладних розробок та науково-методичних пропозицій і організаційно-методичних рекомендацій щодо розроблення економічного механізму сталого розвитку закладів вищої освіти.

5. Апробація, повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, представлені в роботі, отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта, про що вказано в переліку наукових праць. Теоретичні узагальнення, висновки і рекомендації, запропоновані дисертантом, відображені у 10 наукових працях, з них 4 праці у наукових фахових виданнях України та 6 праць, що пройшли апробацію на міжнародних конференціях.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

6. Відсутність порушення академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в цілому є достатнім.

7. Дискусійні положення та зауваження

Зазначаючи змістовність поданої до захисту дисертації, а також достатню обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій, не можна водночас залишити без уваги і певні недоліки, зауваження та дискусійні положення, а саме:

1. Роботу посилила б уніфікація понять в екосистемному підході. Автор використовує поняття «стала екосистема ЗВО» (с. 167), однак в роботі не подано чіткої класифікації або типології таких екосистем. Вартувало б визначити, які саме моделі або типи екосистем можуть існувати (наприклад, за масштабом, ресурсним забезпеченням, рівнем цифровізації), щоб уникнути термінологічної розмитості.

2. З нашої точки зору, автор приділяє недостатню увагу до механізмів міжінституційної взаємодії, оскільки формування сталої екосистеми ЗВО потребує взаємодії з іншими сторонами та суб'єктами — державою, бізнесом, громадами. Проте в роботі механізми такої взаємодії описано побіжно або загально, що обмежує прикладне використання моделі в системі управління вищою освітою.

3. Робота значно виграла б, якби у тексті дисертації була чітко визначена географічна специфіка реалізації авторських пропозицій. З тексту дисертації незрозуміло, наскільки універсальними є запропоновані підходи для ЗВО різних регіонів України, з огляду на регіональні відмінності в інфраструктурі, фінансуванні та екологічних умовах. Було б доцільно вказати, як адаптувати модель до локальних реалій.

4. Також доцільно було б при розробці пропозицій врахувати питання інтеграції студентського самоврядування та стейкхолдерів у процеси реалізації стратегій ЗВО. У контексті сталого розвитку важливо враховувати активну роль студентства та інших внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів. Однак у дослідженні роль цих груп у реалізації сталих стратегій описана поверхнево. Більше уваги могло б бути приділено механізмам їх залучення.

5. Запропоновані автором підходи мають високу теоретичну цінність, однак відсутність пілотного тестування запропонованого механізму може обмежувати довіру до їхньої дієвості в реальному середовищі ЗВО.

Попри це зазначені дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертації Устіка Микити Євгеновича, а носять рекомендаційний характер з метою кращого розуміння отриманих дисертантом результатів дослідження.

Загальний висновок

Таким чином, ознайомлення з дисертаційною роботою, опублікованими працями дозволяє зробити висновок, що дослідження Устіка Микити Євгеновича виконано на актуальну тему. Дисертація містить повне розв'язання конкретного науково-практичного завдання, яке полягає у розробленні теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і впровадження економічного механізму сталого розвитку ЗВО на основі формування сталої екосистеми університету.

Наукові результати дисертаційної роботи, що прийшли експериментальну перевірку та прикладне впровадження, дозволяють зробити висновок, що дисертація Устіка Микити Євгеновича на тему «Економічний механізм сталого розвитку закладів вищої освіти» повністю відповідають вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40, а також вимогам викладеним у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор Устік Микита Євгенович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент,

доктор економічних наук,

професор,

професор кафедри

підприємництва і торгівлі

Західноукраїнського

національного університету

Олена ПТАЩЕНКО

Олена Птащенко

Алла Сенчик